

SOCIAAL NETWERK, MENSEN WERK!

**AANDACHT VAN DE GEMEENTE VOOR EEN
MEER RELATIE GERICHTE BENADERING**

Wilco Kruijswijk en Ellen Witteveen

Zowel in beleid als in de praktijk wordt het 'sociaal netwerk' vaak als oplossing aangedragen voor verschillende maatschappelijke vraagstukken rondom participatie en inclusie. Helaas wordt het sociaal netwerk veelal instrumenteel benaderd: wie is er in het netwerk aanwezig? Wie kan welke taken doen en 'ingezet' worden? Er wordt

minder gekeken naar menselijke relaties en meer naar leveranciers van taken. Wij staan een relationele benadering voor: de relatie staat centraal in plaats van de te leveren taken. Voor gemeenten is het van belang om een visie te hebben op de waarde van sociale netwerken die de relatie voorop stelt en oog heeft voor de dilemma's die hierbij in de praktijk spelen.

Bewustwording of registratie?

In de jaren '70 van de vorige eeuw ontwikkelde [Ann Hartman](#) de Ecomap, een instrument die de afgelopen 10 jaar weer volop in de belangstelling is komen te staan. Zo verscheen deze zomer vanuit het programma Beter Oud een variant op dit instrument: [Wie is wie?](#) En in de praktijk worden verschillende varianten van dit instrument veelvuldig gebruikt ([Kruijswijk et al, 2014](#)). Maar er lijkt wat veranderd. In beginsel was de Ecomap een bewustwordingsinstrument: het verschaftte inzicht in de relaties die cliënt heeft, zowel relaties die energie kosten als relaties die energie opleveren. Een vrijwel lege Ecomap kan ook gevoelens van eenzaamheid inzichtelijk maken. Veel stressvolle relaties op de Ecomap verklaart een zeker energieverlies. Hartman vertelt over een moeder die haar Ecomap aan de muur in de keuken had gehangen. Na twee maanden nam zij contact op met sociaal werk: er was veel veranderd en ze wilde haar nieuwe Ecomap graag bespreken. Op die manier helpt een Ecomap om onderliggende patronen in het sociale netwerk te verduidelijken, waardoor -waar nodig- geholpen kan worden om de kracht van het netwerk te vergroten. Het doen van 'taken' volgt vanuit die wetenschap.

Tegenwoordig loert het risico van een instrumenteel gebruik van de Ecomap. Het gaat nu om vragen naar de omvang van het netwerk en de capaciteiten van het netwerk, zodat aan een hulpvraag voldaan kan worden. Zo verandert de Ecomap van een bewustwordingsinstrument in een registratietool. Probleem X is opgelost, want persoon A, Ben C zijn aanwezig in dit netwerk

om taak Y en Z op te pakken. Bredewold en collega's laten zien dat de focus op inzetten van het netwerk en registratie weinig effect sorteert ([Bredewold et al, 2018](#)).

Het doel van gemeentelijk beleid is dat er meer informele hulpuitwisseling plaatsvindt, en daarvoor schetsen we twee aandachtsgebieden voor meer effectiviteit: 1) heb oog voor de complexiteit van netwerk en 2) bied ruimte voor dilemma's.

Oog voor de complexiteit van netwerken.

Om tot een meer relationele benadering te komen helpt het om beter zicht te krijgen op wat sociale netwerken precies zijn. We lichten dit toe aan de hand van zes kenmerken: omvang, samenstelling, dichtheid, stabiliteit, complexiteit en bereikbaarheid (zie ook: [Kruijswijk et al, 2014](#)).

Eenvoudig is de omvang van het netwerk, het aantal betekenisvolle relaties van een persoon. Daarop volgt de 'samenstelling' van het netwerk: wie zijn deze mensen? Gaat het om familie, vrienden, kennissen, (oud-)collega's, burens? En in hoeverre horen vrijwilligers of zelfs beroepskrachten tot het sociale netwerk? Een meer divers netwerk is vaak een sterker netwerk, omdat aan meer verschillende behoeften voldaan kan worden. Het derde kenmerk betreft de 'dichtheid' van het netwerk. Kent iedereen elkaar? Is er bijvoorbeeld sprake van een vriendengroep, of juist van veel losse contacten? Een hoge dichtheid kan plezierig zijn (iedereen is snel van alles op de hoogte) en om precies diezelfde reden ook als knellend worden ervaren. Dan is er nog zoiets als de 'stabiliteit' van het netwerk:

zijn het oude contacten of juist nieuwe? Een vriendschap vanaf de lagere school kent een lange geschiedenis en andere kwaliteiten dan een net, bloeiend contact. Het vierde kenmerk, de 'complexiteit' van het netwerk, kan wat verwarring veroorzaken. Hier gaat het niet om de 'complexiteit van de gevolgen van de aandoening' of iets dergelijks, maar om de diversiteit aan rollen en talenten die binnen relaties aanwezig zijn. Heeft bijvoorbeeld één iemand een rijbewijs of zijn er wel vijf mensen met een rijbewijs. Hoeveel mensen zijn goed in formele en administratieve zaken? Hoe hoger deze complexiteit, hoe meer mensen er meer verschillende kwaliteiten hebben, hoe beter het netwerk hulp kan bieden. En tenslotte gaat het laatste kenmerk, 'bereikbaarheid', over vragen of iemand gemakkelijk langs kan komen, zowel vanwege de reistijd als vanwege drukte.

Door vanuit deze kenmerken naar netwerken te kijken ontstaat een veel rijker en realistischer beeld van de kracht en zwakte van een netwerk. Soms gaat het niet om 'meer mensen' (omvang), maar juist om mensen binnen het netwerk dicht bij elkaar te brengen (dichtheid), en zo zijn tal van situaties te verklaren met behulp van deze kenmerken.

Bied ruimte voor dilemma's

Een tweede aandachtsgebied is het ruimte bieden voor dilemma's. Het verkennen van hulpvragen (aantal) netwerkleden resulteert niet automatisch tot hulpuitwisseling, want niet zelden zijn er complexe vraagstukken die eerst opgepakt moeten worden. Bijvoorbeeld het niet durven vragen om hulp, vanwege eerdere

slechte ervaringen. Of juist door een gevoel van schaamte of door een aangetast gevoel van trots. Maar ook het niet willen vragen van hulp om anderen niet tot last te zijn of het gewoon zelf op te willen lossen. Of juist door verstoorde relaties en de verwachting dat de ander niet goed kan helpen.

Dit vraagt tijd en het duurzaam opbouwen van een relatie. Niet direct de sprong naar 'wie doet wat?', maar eerst de basis: wie is belangrijk voor u? En vervolgens, stap voor stap, de drempels verkennen en met elkaar inzicht krijgen in de kracht en zwakte van het netwerk. Met zicht op de relaties wordt duidelijk wat wel en niet te verwachten is van het netwerk.

Conclusie

Als gemeente is het van belang om een visie te hebben op de waarde van sociale netwerken die de relatie voorop stelt en oog heeft voor de dilemma's die in het netwerk ondersteuning in de weg staan. Inspirerend voorbeeld hiervoor is de [Methode Familiezorg](#) en de [SRH-methode](#). Centraal in deze aanpakken staan de onderlinge relaties en hoe beroepskrachten met aandacht, actief luisteren én de juiste vragen stellen de juiste ondersteuning weten te organiseren de verschillende leden van het netwerk.

Op veel plekken gaat het goed, op nog meer plekken kan het beter. Aan de gemeente de taak om de randvoorwaarden voor deze relationele benadering te scheppen, met oog voor de complexiteit van het netwerk en voldoende ruimte om te bouwen aan de relatie waarin dilemma's mogen bestaan.

Over de auteurs

Wilco Kruijswijk werkt als zelfstandige vanuit het Ministerie van Geluk, Welbevinden en Plezier. Hij is projectleider, onderzoeker en ontwerper en houdt zich bezig met informele zorg, bezinnend bewegen en verbeelden door cartografie.

Ellen Witteveen werkt bij het Kenniscentrum Sociale Innovatie, Lectoraat Participatie, Zorg en Ondersteuning. Zij is programmaleider van Zorg in Balans. Deze lijn houdt zich bezig met de zorg en ondersteuning van mensen met cognitieve aandoeningen en met de samenwerking met Informele zorgers.

Literatuur

Bredewold, F. et al. (2018). [De verhuizing van de verzorgingsstaat. Hoe de overheid nabij komt](#). Amsterdam: Uitgeverij van Gennep

Hartman, A. (1978), [Diagrammatic assessment of family relationships](#), Social Casework, 59(8), 465-476

Kruijswijk, et al (2014). [Aan de slag met sociale netwerken. De 44 meest bekende methoden verzameld](#). Utrecht: Movisie, Vilans, Actiz.

Wilken, J.P. (2016). [Werken met sociale netwerken](#). Utrecht: Wmo-werkplaats Utrecht

Witteveen, E. (2012). Een steunend netwerk rond mensen met nah. In: J. Steyaert en R.Kwekkeboom (red.) (2012). [De zorgkracht van sociale netwerken](#). Utrecht: Movisie.

Verdiepende gesprekken

In de programmalijn Zorg in Balans, één van de vier programmalijnen van het Lectoraat Participatie, Zorg en Ondersteuning van de Hogeschool Utrecht, worden verdiepende gesprekken georganiseerd rond actuele onderwerpen die in de lijn van het programma liggen.

Uitgangspunt voor deze gesprekken zijn de Wmo publicaties van de Wmowerkplaats Utrecht. De gedachte is om de teksten goed te bekijken op actualiteit, relevantie voor beleid, professionals en/of voor onderwijs.

Bij de gesprekken sloten, soms op uitnodiging, experts en geïnteresseerden aan vanuit het beroepenveld, vanuit de patiëntenverenigingen en vanuit de HU. Uiteindelijk zijn er zo'n 40 mensen betrokken geweest bij 6 verdiepende gesprekken. Zij gaven ons terug dat het van meerwaarde was om eens de tijd te nemen een onderwerp verder uit te diepen en daarvoor een vrijplaats te hebben. Inmiddels zijn op basis van deze gesprekken 5 artikelen verschenen.

Dit artikel komt voort uit een van deze verdiepende gesprekken en de Wmo-Wijzer [Werken met sociale netwerken](#) van J.P. Wilken uit 2016.

Programmalijn Zorg in Balans